

ROZLIČNOSTI

O slovese väzbit'

Na pracovníčky jazykovej poradne sa obrátila PR manažérka z oblasti kultúry s otázkou, či možno v slogane ku kultúrnemu podujatiu použiť imperatív *Väzbi!* ako metaforu na výzvu k aktivite, solidarite a vytváraniu spojení prostredníctvom kníh a knižnej väzby.

Nedokonavé sloveso *väzbit'* sa v jazykovej praxi používa už dlho, no zatiaľ sa lexikograficky nesppracovalo. Zo slovotvorného hľadiska ide o de-substantívum odvodené od podstatného mena *väzba* pridaním prípony *-it'* k slovotvornému základu *väzb-*. Podstatné meno *väzba* je však samo osebe deverbatívum, utvorené z nedokonavého slovesa *viazat'* zmenou základu na *väz-* a pridaním prípony *-ba*, ktorou sa tvoria dejové substantíva. Podobne sa utvorili aj ďalšie podstatné mená, napr. *tvorit' – tvorba*, *volit' – vol'ba*, *siat' – sejba*, *krúžit' – kružba*, od nich sa však ďalej slovesá neodvodili.

V českom jazyku sa používa sloveso *vazbit*, Josef Šimandl v príspevku *O slovesu vazbit a co s ním souvisí*¹ v časopise *Naše řeč* (2002) konštatoval, že jeho pozícia v slovotvornom postupe je ojedinelá, ale nie bezprecedentná. Na porovnanie uvádza ďalšie príklady: „... *hřmít – hřmot – hřmotit' (srov. i drkotat...)*; *hanit – hanba – hanbit se a zahanbit...*“. Ani pre slovenčinu nie je tento spôsob tvorby slovesa zvyčajný, rovnako sa odvodilo sloveso *hanbit' sa* od podstatného mena *hanba* (*hanit' – hanba – hanbit' sa*) či *svadbit' sa* od podstatného mena *svadba*². Tak ako v češtine, aj v slovenčine máme sloveso *hrmotit'* (*hrmiet' – hrmot – hrmotit'*), v Slovníku súčasného slovenského ja-

Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA č. 2/0132/24 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe 2.

¹ Dostupné na http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7686#_ftn1.

² Výraz *svadba* má pôvod v praslovanskom slovese **svatiti se* „stávať sa príbuznými“ alebo podľa iného výkladu **syttiti se* „sýtiť sa“, porov. Stručný etymologický slovník slovenčiny (2015). Zachovalo sa v nárečovom slove *svatat'* vo význame „nahovárať do manželstva, zasnubovať“, porov. Slovník slovenského jazyka (1964).

zyka (2006) sa spracovalo ako variant k slovesu *hrmotat'*. Dodávame, že aj od iných desubstantív odvodených z podstatných mien zvukomalebneho rázu zakončených na *-ot* sa v slovenskom jazyku tvoria slovesá, a to pravidelne s príponou *-at'*, napr. *dupat' – dupot – dupotat', búchať – buchot – buchotat', praskať – praskot – praskotat'* (porov. Morfológia slovenského jazyka, 1966).

V korpusových textoch³ nájdeme vyše sto dokladov použitia výrazu *väzbiť* (najčastejšie sú tvary 3. osoby sg. a pl. v prítomnom a minulom čase *väzbi, väzbili, väzbilo*, činné prítomné prídavné *väzbiaci* a slovesné podstatné meno *väzbenie*), zväčša v súvislosti s profesionálnym ozvučovaním priestoru. Slovo *väzbiť* využívajú v profesionálnej komunikácii technici zabezpečujúci optimálny prenos a šírenie zvuku (hovoreného, spievaného slova alebo hudby) na verejných kultúrnych či spoločenských podujatiach, pričom súvisí s terminologickým spojením z oblasti elektroakustiky *spätná väzba*⁴. Vzniku tohto fyzikálneho javu, ktorý môže nastať, keď sa pri ozvučovaní priestoru pomocou mikrofónu určitá časť zosilneného zvuku vracia späť do mikrofónu, sa zvukári snažia pri nastavovaní mikrofónov, zosilňovačov a reproduktorov zabrániť, prípadne ho ako poruchu odstraňujú. Nežiaduca akustická spätná väzba sa prejavuje pískaním, kvílením mikrofónu alebo hudobných nástrojov, napr. gitary. Spätná väzba môže byť v hudobnej produkcii vytváraná aj zámerne na docielenie rôznych zvukových efektov. Sloveso *väzbiť* sa používa na ekonomizáciu textu, napr. vyjadrenie *väzbi to, zvuk väzbi* nahrádza viacslovné, opisné *zvuk vytváral neželanú väzbu* a pod. Môžeme ho zaradiť k profesionálnemu slangu.

Medzi dokladmi z korpusu prevažujú príklady na vyjadrenie neželanej spätnej väzby (v dokladových vetách sme podčiarkli slovné spojenia, ktoré sa podieľajú na negatívnej konotácii sledovaného výrazu): *Prepáčte zniženu kvalitu zvuku, ale väzbia nám mikrofóny, z prenosového voza mi oznámili, že na odstránení poruchy sa pracuje...* (Lasica – Satinský: Súborné dieło 2. 1998.) – *Problém spôsobilo jeho basové kombo, ktoré neznesiteľne*

³ Korpus Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpusu (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži potrebám pracovníkov JÚEŠ SAV, v. v. i. [cit. 15. 5. 2025].

⁴ Termín z rádiotechniky *spätná väzba* s významom „prenos energie z jednej kmitajúcej sústavy do druhej“ sa uvádza ako dokladové spojenie v hesle *väzba* v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2021). Ďalším významom slovného spojenia *spätná väzba* sa v príspevku nevenujeme.

väzbilo. (birdz.sk) – *Odpustíte techniku, ktorou je Subclub povestný, teda väzbiaci hluK valiaci sa z reproduktorov, i otrasné svetlo.* (artattack.sk) – *Výber vhodného typu ozvučenia je veľmi dôležitý faktor rovnako ako jeho celkové zladenie a umiestnenie. Nesprávna kombinácia a umiestnenie môže spôsobiť veľa nežiaducich javov, najčastejšie brum alebo väzbenie – tzv. pískanie, nepríjemný dojem pri hlasnom počúvaní, skreslenie zvuku a podobne.* (eriksoft.sk)

Vyberáme však aj dva doklady, ktoré možno považovať za vyjadrenie o zámernej spätnej väzbe na hudobnom koncerte: *Kopa disharmónii, veľa väzbenia a podobných pazvukov, celok rozhodne neznie pekne, príjemne, ale zato imponantne a má riadne ťaživú, stiesňujúcu atmosféru akejsi bezmennej hrôzy.* (metalopolis.net) – napriek tomu, že autor výpovede použil výrazy a spojenia *pazvuk; celok neznie pekne; riadne ťaživá, stiesňujúca atmosféra*, pravdepodobne usúdil, že hudobníci *väzbením* a ďalšími prostriedkami dosiahli svoj cieľ, koncert považoval za úspešný a vyjadril sa o ňom pochvalne (*imponantné znenie celku*). *Upútajú kvilivé a väzbiace gitary a zaujímavé basové vyhrávky.* (metalopolis.net) – sloveso *upútajú* i prídavné meno *zaujímavé* na konci výpovede nasvedčujú, že ide o kladné hodnotenie.

V korpusových textoch sa vyskytlo aj odvodené dokonavé sloveso *zaväzbiť* s významom „vydať nepríjemný zvuk v dôsledku akustickej spätnej väzby“, napr. *v jednej chvíli mi to zaväzbielo a odvtedy mám tinnitus* (exitmusic.org) – *Ak ale zvuári nie sú schopní nazvučiť jedného pesničkára a občas „zaväzbiť“ aj mikrofón konferansu, je niečo v neporiadku.* (folk.sk)

Sloveso *väzbiť* sa sporadicky používa aj v iných oblastiach, napr. v strojnictve, chémii, v oblasti informačných technológií i v bežnej komunikácii vo význame „spájať, viazať“, napr. *Stačí iba väzbiť profily a zostaviť požadovanú konštrukciu.* (aluteckk.sk) – *Reťazce sa začínajú chemicky väzbiť pri teplote od 110 °C do 140 °C.* (vak.sk) – *Pracovné úkony je možné logicky väzbiť, čo umožní predísť chybám pri manipulácii s nimi.* (ProIN, 2012) – *Tieto efekty sú v zbere Technik podľa historických záznamov aj podľa súčasnej situácie umocňované sociálnym väzbením pokračujúcim aj po návčikoch v bratislavských reštauráciách.* (technik.stuba.sk)

V korpuse môžeme nájsť aj ďalšie prefixálne odvodeniny: *priväzbiť, odväzbiť, preväzbiť, naväzbiť, zaväzbiť, zväzbiť, neväzbiť*. K. Hegerová vo svojom príspevku (1997) zaradila slovesá *priväzbiť, odväzbiť* použité

v technickej norme z oblasti počítačovej terminológie k slangovým slovám nahrádzajúcim ustálené spojenia *utvorit' väzbu, zrušiť väzbu*.

V prípade jazykovoporadenskej otázky ide pri zvolaní *Väzbi!* o expresívne vyjadrenie povzbudzovania účastníkov k vytváraniu medziľudských väzieb prostredníctvom literatúry. Použitie slovesa *väzbiť* v spojení s väzbou kníh, teda so spájaním jednotlivých listov knihy do celku, vnímame v slogane ako vtipné, originálne, no len príležitostné. Na vyjadrenie väzby kníh sa zaužívalo sloveso *viazať*.

Môžeme teda konštatovať, že nedokonavé sloveso *väzbiť* sa najčastejšie používa v elektroakustike vo význame „v dôsledku akustickej spätnej väzby vydávať neprijemný (spravidla nežiaduci) zvuk, pískanie“ ako príznakový jednoslovný náprotivok spojenia „vytvárať nežiaducu spätnú väzbu“, takže navrhujeme, aby sa v budúcnosti lexikograficky spracovalo ako profesionalizmus. V prenesenom význame sa využíva príležitostne ako expresívne hovorové slovo aj v ďalších sférach, zrejme keď potrebuje používateľ vyjadriť silné spájanie, viazanosť, silnú väzbu. V štylisticky neutrálnej komunikácii ho možno nahradiť ustálenými výrazmi *spájať, viazať*.

Judita Páleniková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

LITERATÚRA

HEGEROVÁ, Katarína: Terminologické otázky technických noriem. In: Kultúra slova, 1997, roč. 28, č. 6, s. 330 – 336.

Krátky slovník slovenského jazyka. 5. vyd. J. Kačala (red.). Martin: Matica slovenská 2020. 960 s.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.

Slovník slovenského jazyka. IV. S – U. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1964. 760 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006. 1 134 s.

ŠIMANDL, Josef: O slovesu *vazbit* a co s ním souvisí. In: Naše řeč, 2002, roč. 85, č. 3, s. 158 – 161.